

GAT

GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM

**Lentner Csaba–Kovács Róbert: A „magyar multik” pénzügyi stratégiái
Kelet-Közép-Európában**

**Prugberger Tamás: A jog működésének korlátai Magyarországon a gazdaság
globalizált szociál-liberálkapitalista belső és külső környezetében**

Szabady Balázs: Egyéni racionalitás, közösségi racionalitás, erkölcs

Juhászné Szima Mária: A döntésvégrehajtás tényezőiről

Eőri Teréz: A XXI. század vidékfejlesztő mezőgazdasága

Menyhay Imre: Eretnekség a közgazdaságtudományokban

Nagy Pongrác: Kétezernégy december ötödike

**Nádasdi Ferenc–Lasányi János: A Janus-arcú versenyképesség
(Dr. Lentner Csaba tanulmányai)**

2005/1

Társadalomtudományi folyóirat

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Andrassy Adél egyetemi docens,
Dr. Dézsy József egyetemi tanár (Bécs),
Dr. Fecske Mihály egyetemi tanár,
Dr. Gidai Erzsébet egyetemi tanár
(a szerkesztőbizottság elnöke),
Dr. Lentner Csaba egyetemi docens

Megjelenik félévente

GT

A szedést Bosnyákovits Józsefné készítette,
a tördelés Takács Eszter munkája.

A nyomtatás 2005 decemberében készült.

Szerkeszti: Kormányosné Arany Krisztina

Felelős kiadó: Dr. Gidai Erzsébet

Kiadja a „Prognózis 2000” Alapítvány

ISSN 0865 7823

Tartalom

GAZDASÁG 7

Lentner Csaba–Kovács Róbert:

A „magyar multik” pénzügyi stratégiái Kelet-Közép-Európában –
különös tekintettel Romániában 7

TÁRSADALOM ÉS POLITIKA 29

Prugberger Tamás:

A jog működésének korlátai Magyarországon a gazdaság globalizált
szociál-liberálkapitalista belső és külső környezetében 29

Szabady Balázs:

Egyéni racionalitás, közösségi racionalitás, erkölcs 58

Szima Mária:

A döntésvégrehajtás tényezőiről 75

Eőri Teréz:

A XXI. század vidékfejlesztő mezőgazdasága 84

Menyhay Imre:

Eretnekség a közgazdaságtudományokban 93

Nagy Pongrácz:

Kétezernégy december ötödike 131

KÖNYVSZEMLE 136

Nádasdi Ferenc–Lasányi János:

A Janus-arcú versenyképesség (Dr. Lentner Csaba tanulmányai) 136

Eőri Teréz

A XXI. század vidékfejlesztő mezőgazdasága

Az emberiség története sokoldalúan bizonyítja, hogy a természeti erőforrások igénybevétele, használatának kiszélesedése együtt járt a környezetbe történő beavatkozással.

A XX. század második felében pedig úgy felgyorsult a fejlődés, illetve a természeti kincsek egyenlőtlen pazarlása, hogy ma már az irány „visszatérés a természet rendjéhez”. A *levegő* piszkos, a *vizek* mérgeztettek az *élelmiszer* kevés és a sok felhasznált műanyag miatt nagyon sokszor az *egészségre káros*. Ahhoz, hogy a jóslások szerinti 2050-ben 9 milliárdodik embernek is legyen jó levegője, tiszta vize és kenyere a mezőgazdálkodásukat át kell alakítani környezetvédő természetessé. A napfény, a szél, a vízi energiák összegyűjtése mellett fel kell használni a megújuló energiákat: az erdőtelepítést, az energia fűvet, a biomassza az őszi búza, kukorica, fehérje, gyümölcs és az alternatív növények termesztését, valamint korlátozni kell a káros CO₂-t kibocsátó szállító, az „egy személyes autó” és egyéb égető gépek használatát. Ezek a növények a szántóföldi termesztésben a jövőben jelentős helyet foglalnak el, a sokoldalú a hasznosítás, a környezetkímélés, munkahelyet jó levegőt biztosító, talajjavító stb. hatása miatt. A biodízel alkalmazása az utakon, valamint a hidegen sajtolt és tisztított olaj a mindennapi étkezésben való felhasználása pedig hozzájárulhat az éhínség csökkentéséhez..

A víz, a levegő, a föld elszennyeződött a különböző „rablógazdálkodási” módszereink miatt, mert a technikai vívmányok és az ember észérzéke eddig zsarolta a természetet. Most már csak lassítani tudjuk ezt a folyamatot. A nagy tekintélyű tudósok attól félnek, hogy a jövőben nem lesz az emberi élethez megfelelő *élelem, tiszta víz és jó levegő* (Konrád Lorenz, Balogh János stb.).

A jövő *életminősége* attól függ ugyanis, hogy mennyire lesz képes ez a mai „okos” ember a természet rendjét helyreállítani, mert addig lesz csak helye a földön, még a leggazdagabbnak is.

A Világbank becslése szerint 2050-re 9 milliárd ember lesz, az energiakészletek pedig fogynak. A súlyosan szennyezett vizekben már 25%-kal csökkent a halállomány. A termőföldeknek 15%-a kimerült, a széndioxid kibocsátás pedig óriási méreteket ölt.

Az ember jelenleg 20%-kal gyorsabban aknázza ki a természeti erőforrásokat, mint ahogy azok megújulni képesek (Hanko, 2002.) Fontos, hogy a természeti kincsekből ne csak az „atomhulladékot” hagyjuk hátra unokáinknak.

Ezért meg kell szüntetnünk az erőszakos erdő irtásokat, a felelőtlen vízszennyezéseket, valamint át kell alakítanunk az esztelen „motorizálást”. Az elmúlt 40-60 év gazdálkodásait felül kell vizsgálnunk ahhoz, hogy a fenntartható fejlődést biztosítani tudjuk.

A mezőgazdaságban az a legfontosabb, hogy környezetkímélőbb módon folytassuk a termesztést, minél kevesebb káros vegyszert felhasználva, és az eredményből jusson minden embernek, mert az Isten mindenkit feketét, fehérét egyformának teremtett.

U TANT ENSZ főtitkár már 1969-ben összehívta, az I. Környezetvédelmi Világkongresszust az emberiség figyelmeztetésére. Aztán a nagy ipari gócpontokban már 1973-ban a Rajna vízből kipusztult az élővilág, az autópályák mellett elhaltak a fák stb. Ez okozta a nagy kríziseket és ekkor kezdtek a tudósok fokozottabban a környezetvédelem felé fordulni. 1992-ben Rio de Janeiróban, 1997-ben Kiotóban, 2001-ben Stockholmban, majd 2002-ben Johannesburgban hívtak össze környezetvédelmi kongresszusokat, melynek döntéseit azonban a „nagy”, államok nem vesznek komolyan

Dennis Meadows (Hopfenbeck, 1993.) szerint ha változatlan marad az iparosodás, a népesség alakulása, az élelmiszertermelés és környezetszennyezés, mintegy száz éven belül elérjük a növekedés határait. Különösen érvényes ez az energiaforrásokra, hiszen a minket körülvevő világ minden folyamata energiát fogyaszt. Az elmúlt században az energiafogyasztás értelemszerűen a fejlett országokban nőtt a leggyorsabban, hiszen az emberi életminőséget kényelmesebbé tevő technikák mind rendkívül energiaigényesek.. Az egy főre jutó energiafelhasználá-

lás aránytalansága a világátlaghoz (100%) megdöbbenő képet mutat (1. táblázat).

1. táblázat: Energiafelhasználási mutatók

Országok	Az energiafelhasználás %-a
Egyesült Államok	410
EU	220
Magyarország	150
Kína	33
Fekete Afrika	1
Világátlag	100

Tartósan megengedhetetlen, hogy a világ népességének leggazdagabb 1 százaléka ugyanannyit fogyasszon, mint a legszegényebb 44 százalék. A természeti erőforrások 80 százalékát mindössze a népesség 20 százaléka használja fel. (USA, Kanada, Ausztrália, az EU-tag-államok, Japán, (Hanko, 2002 .)

Egyelőre nincs a világon olyan technológia, amely a globális felmelegedésért felelős széndioxidot az égetés során vissza tudná tartani. Létezik az atomenergia, de annak szilárd hulladékai szennyezik a környezetet, és emiatt nagyon meg kell gondolni használatát. Mindennek ellenére a legutóbbi Környezetvédő Konferencián (2003-ban) az USA és Oroszország – az előbbi a káros energiafelhasználás 23%-át, utóbbi pedig a 18%-át állítja elő – nem írták alá az energia csökkentésre irányuló kutatásokat.

Az ásványi energiahordozók és a nukleáris energia mellett ígéretesek a különböző megújuló energiaforrások, különösen fontos az olyan országoknál, mint hazánk, ahol a szükséges energia 2/3 részét importból fedezzük, azaz deviza függők vagyunk. Ezért mind vizeinket, mind mezőgazdaságunkat energiaszolgáltatóvá illetve környezetvédővé kell átalakítanunk ezekből van, ugyanis a legtöbb.

Hazánk a Trianoni Diktátum következtében medence jellegű. Eből következően a mérsékelt égövi növények mind megtermeszthetők, sőt a hegyek napfény- és hő visszaverése miatt kiváló minőségű búza,

kiváló aromájú gyümölcsök, tüzes borok és C-vitaminban gazdag, kiváló paprika, paradicsom állítható elő különböző vidékeinken

Ezért volt hazánk a Habsburgok éléskamrája 400, a töröké 150, az oroszoké 45 évig. A világ azonban megváltozott.

Át kell alakítanunk a mezőgazdaság szerkezetét úgy, hogy a vidék is megjelenjen tisztességes módon. Csak az EU-tárgyalásoknál nem tudták nagyjaink képviselni a magyar mezőgazdaság „kiváló minőségét”, ez érezhető a támogatásokon is.

Megváltoztatható a 2007. évi tárgyalásoknál, ha figyelnek a tárgyaló képviselőink, mert az egész agrártámogatási rendszer megváltoztatható.

A *megújuló energiaforrások* közé soroljuk a nap-, a víz-, a szél-, a geotermikus energiát (70-120 °C-os hévizek), az erdőket, a biomassza hasznosítását a gabonafélék, gyümölcs és az alternatív növények termesztését. Hazánkban a világviszonylatban is jelentős geotermikus energiahordozókat (Hubai, 2001.) még csekély mértékben sem hasznosítjuk – kivéve a gyógyászati és turisztikai felhasználást –, pedig léteznek korszerű megoldások, mint pl. a hévíz hő lépcsős hasznosítása: geotermikus erőmű, a vidéki turizmus (tavak fűrése, horgászat, további gyógyfürdők) Napkollektorokkal pedig fűthetők a lakó- és üvegházak (ingyen energia).

Környezetvédelmi szempontból kerülnek most előtérbe az erdőtelepítések, valamint az energiafű, a biomassza, a szántóföldi, a gyümölcs és alternatív növények termesztése, különös tekintettel az olajos növényekre, így a napraforgóra és a repcére is.

A mérsékeltégöv legnagyobb területét az őszi búza és egyéb cereaáliák foglalják el, melyek manapság nemcsak táplálkozásra szolgálhatnak.

Hazánkban a GOFR növények – a búza, kukorica és más kalászosok együttesen – 3,5 millió hektárt tesznek ki. Jelentős szerepe van még a repce termesztésének is (130 000 ha), amely még tovább növelhető (300 000 ha-ra), ugyanis az EU engedi a repce területi növelését, nem olajipari célú felhasználásra.

Akár a teljes növény akár a mag elégetésekor ugyanis csak *annyi széndioxid szabadul fel, mint amennyit a növény fejlődéséhez felhasznált*, így a levegő oxigén tartalmát egyensúlyban tartják.

Az alábbiakban részletezzük, hogy az egyes növények miért fontosak.

- a búza a legfontosabb táplálékunk, amely stratégiai fegyverként, illetve bartel-kereskedelemben könnyen cserélhető, mert mindig van rá igény;
- búzából világviszonylatban a második legjobb minőség (1. Kanada, 2. Magyarország) termeszthető hazánkban, mely a jó minőségű kenyér sütéséhez elengedhetetlen;
- búzából szesz állítható elő (energia);
- a búzacsíra a legfontosabb teljes értékű tápelem (gyermekélelmezés, betegek);
- őszibúza-termesztés amíg ember él a földön mindig lesz, mert enni kell;
- a kukorica a legnagyobb energiamennyiséget leadó szántóföldi növényünk;
- a repce a legolcsóbb talajjavító és istállótrágyát helyettesítő (a mai istállótrágya, azaz szerves anyag szegény időben nagy jelentőséggel bír);
- a repce olaja keresett kozmetikai cikk, mert nem keményedik a levegőn;
- a repceolaj a modern koleszterin csökkentő táplálkozás, a zsírszegény főzés alapanyaga;
- 1 ha repce nektárjából 100 kg kiváló repceméz nyerhető ki és 3-4 méhcsalád megerősödik a virágporán;
- a repce olaja *bio-dízel*olajként használható kis átalakítás után;
- a helyben felépítendő kis sajtoló üzemekben megtankolhatók a mezőgazdasági gépek, és így nem is terhelnék feleslegesen a szűk és nagy forgalmú köz utjainkat;
- a repce olaja sokkal kevesebb kéndioxidot (0,04 g/kg) tartalmaz (amely hozzájárul a savas esők kialakulásához), mint a dízelolaj (< 3 g/kg);
- mindegyik növényfajból az egész növény elégethető (biomassza);
- az égetés során a levegő oxigén egyensúlya nem változik;

- ezek a növények egymásnak elő- és utónövényei így csökkentik az energiafelhasználást a talajmunkák során, a vetésforgóba jól beilleszthetők;
- az energiafű többéves kaszálása és bálázása nagy mennyiségű energiát biztosít (kevés talajmunka);
- egyik említett növényünk sem beruházás igényes, mert a gabonabetakarító gépekkel megoldható az összesnek a termesztése;
- a talajt gyommentesen hagyják vissza;
- vetésforgóban mindegyik növény környezet kímélő módon termeszthető (biológiai növényvédelem);
- a visszamaradó szár és gyökérmaradványok a talaj termőképességét javítják;
- hozzájárulnak a talaj levegősebbé és vízáteresztőbbé tételéhez;
- korán lekerülő árunövények, melyeket mindig el lehet adni és befektetni a termelésbe;
- a forráshiánnyal küszködő magyar mezőgazdaságot bizonyos mértékig függetleníteni lehetne költségárányos árképzéssel a világpiazi árártól;
- a felsorolt növények energia növényként való felhasználását az EU-kvóta nélkül engedélyezi és támogatja, így sok vidéki családnak munkalehetőséget biztosítanak a segélyek helyett, természetesen más gazdasági növényeink termesztésével együtt;
- ezek a növények kevésbé élőmunka igényesek, így a felszabaldult emberi erő az intenzív gyümölcsstermesztésben alkalmazható;
- fel kell élesztenünk a borvidékeink termesztését tüzes borainkkal (marketingmunka);
- a kiváló minőségű szabolcsi almát, a híres kecskeméti sárgabarrackot, kiváló aromájú őszibarackot újra kell telepíteni klíma adottságaink miatt;
- tőlünk nyugatra nem termeszthető, a cseresznye, meggy a szilva, a C-vitaminban gazdag magyar boglyósok, az ételek természetes színező anyagai melyek nincsenek nyugaton;
- be kell bizonyítani (marketing) a szegedi Nobel-díjas (Szentgyörgyi Albert) utolérhetetlen paprikaminőségét, a makói hagy-

ma felejtethetlen pörköltjét, természetesen mindezeket hungarikumként stb.

A *minőség* hangsúlyozása a legfontosabb 2007-ben. Így tudjuk a vidék megőrzését és fejlesztését biztosítani.

Lényeges kérdés, hogy ezt a kedvező arányt (ezek a növények ilyen minőségben nem termesztethők) ki tudjuk-e megfelelő módon használni a magyar mezőgazdaság, ill. mezőgazdasági termelőink számára, vagy átengedjük a nálunk jobban termeszto, de gyengébb minőséget adó EU országoknak.

A vizsgált a növényeknek a termesztésével nagyban hozzájárulhatunk a környezetvédelemhez, a munkahely növeléshez, az energiapótlásához azaz a biomassa termeléshez. Végezetül ezeknek a növényeknek a termesztése csökkenti az *éhínséget*.

Látható, hogy a GOFR növények széleskörű felhasználhatósága előkelő helyet biztosít ezeknek a növénynek a környezetvédő és energiatermelő gazdálkodásban. Ezért lényeges, hogy jelentőségére odafigyeljünk. A környezetkímélő gazdálkodásban előbb-utóbb a felesleges hosszú szállítások is környezetrombolók (energiahasználók) és a szállítások hosszú ideje is rontja a valódi minőséget. *Természetesen a nagy mennyiségű, és azonos minőségű, mindenkor szállíthatóságnak üzemi méretekben meg kell felelnünk* (Bész, Tész, Kft., Rt. stb.)

Európa az előrejelzése szerint hosszú távon vásárlóként jelentkezik. Minden azon múlik, hogy megfelelünk-e a várakozásoknak, vagy nem, illetve, hogy az agrártárca mennyire tartja fontosnak ezen növények termesztését.

Nem szabad azonban a mezőgazdaságot csak önmagában szemlélni, hanem a kiszolgáló ipar áraival együtt, mert valójában az az „igazán” drága. A nyugati kormányok ezt már 40-50 éve tudják és sokkal nagyobb mértékben támogatják a hazai termesztést. A bemutatott előnyök mind a GOFR növények termesztésére ösztönöznek. Semmi kétség sincs az iránt, hogy *a jövő tiszta, olcsó és veszélytelen energiaforrásait a megújuló energiák jelentik*, s ezeknek a kutatását állami szinten is támogatni kell. Termésátlagainkat és a „vidékfejlesztési” támogatásokat úgy kell összhangba hozni, hogy az a gazdálkodóknak is megérje.

Pályázzunk és vessük minél nagyobb területen ezeket a növény fajokat, mert ha nem biztos a piac, mindegyik elégethető energiaként, illetve a gyümölcs pedig feldolgozható pálinkának, így mindenképpen biztos jövője van!

Különösen fontos lenne még a biomassa, benne az erdő és a rét, az energiafű mint egyéb újra termelődő energiákat, valamint a szél- és napenergiát megbecsülni. Így lehet a mezőgazdaságot a környezetvédelem és a vidékfejlesztés szolgálatába állítani.

Az EU előírások szerint 2010-re az összenergia felhasználásunknak 15%-át, 2050-re legalább 60%-át kell megújuló energiával fedezni. Így elmaradnának a „gazos” földek, nem kellene feleslegesen ugaroltatni és nem utolsó sorban a vidék munkahelyteremtő helyzete is javulna. (Jelenleg 2,5% biodízel, illetve 3% szélenergia mennyiséget kellene előállítanunk az EU-s előírás szerint.)

A fenntartható környezetbarát fejlődési modellt BRUNTLAND asszony, a norvég miniszterelnöknő készítette 1987-ben „Közös jövőnk” címmel, amelyet a Rio de Janeirói értekezlet elfogadott azért, hogy a FÖLDet lakható állapotban adjuk át unokáinknak. Ennek leglényegesebb gondolatai az alábbiak (Hubai, 1991).

„A fenntartható fejlődés (sustainable development) olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen igényeit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk esélyét arra, hogy ugyanezekkel az igényekkel a jövőben is élni tudjanak...”

„...a fenntartható fejlődés nem állandósított harmónia, hanem inkább folyamatos változás...”

Mivel a 2. Környezetvédelmi Világkonferencián (Rio de Janeiro, 1992) ezt a környezet- és a természetvédelem koncepciót fogadták el a fenntartható fejlődés érdekében, így. feltétlenül szükség van arra, hogy a mezőgazdaságot a környezetvédelem és a vidékfejlesztés szolgálatába állítsuk. Így az emberiség táplálékát megtermeljük, mert a görög bölcs szerint „ha az ember megeszi az utolsó szelet kenyeret és az utolsó darab marhát, rájön, hogy az arany semmit sem ér.”

Igaz, hogy az EU, a csatlakozás során az élelmiszeripari növényeknek 3 570 000 ha-t engedélyezett, de az újra termelődő energia

területet nem korlátozta. Természetesen fontos, hogy arra használjuk a megtermett gabonát, gyümölcsöt, olajos magot amelyre engedélyt kaptunk..

Bizonyára a ezeknek a növényeknek sokféle funkcióját kihasználva meg tudjuk menteni a földet illetve *biztosítani tudjuk a jó levegőt, a tiszta vizet és a mindennapi kenyeret*, melyre minden élőlénynek, de különösen az EMBERNEK nagy szüksége van!

Felhasznált irodalom:

- Bai Attila és trsai [2002]: A biomassa felhasználása. Szaktudás Kiadó Ház
 Barótfi [1993]: Energiagazdálkodási kézikönyv. Széchenyi Nyomda
 Brundtland, G. H. [1988]: Közös jövőnk. A Környezet és Fejlesztés Világbi-
 zottság jelentése. Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 404.
 Eőri T. [2001]: A repce termesztése, Kiadó: Szerző, Budapest 23–36.
 Fecske M. [1997]: Az oktatás és tudományos kutatás jelentősége, megítélése
 a magyar gazdaságban. Gazdaság, oktatás, kutatás. Akadémiai Kiadó,
 Bp., 59–61.
 Hankó [2002]: Mentőkötél Noé bárkájának. Magyar Demokrata, Budapest, 42.
 Haase, J.,–Haase, G. [1971]: Mensch- Umwelt Problematik. Geogr. Berichte.
 61.4.243–250.
 Hopfenbeck, W. [1993]: The Green Menegament Revolution, Lessons in
 Enviromental Excellence, Prentice Hall.
 Hubai I. [1996]: Környezetgazdálkodás környezetvédelem. Budapest, Külke-
 reskedelmi Főiskola, 31, 68.
 Hubai I. [2001]: Magyarország természeti erőforrásainak külgazdasági föld-
 rajza Budapest. Nemzeti Tankönyv Kiadó, 38.
 Kimber, D. [1996]: Bulletin GCIRC Előrejelzés n ° 5. Paris. P 59.
 Parzefall, J. [2000]: Rapsanbau 2000. Praxisnah 3/99 Züchtung ist Zukunft
 10.